

FEDERICOMARIA MUCCIOLI, *Dionisio II. Storia e tradizione letteraria*, Bologna (CLUEB) 1999, 558 p. (Monografie di Simblos, 1)

U ovoj obimnoj, dobro dokumentovanoj knjizi, F. Muccioli (istraživač grčke istorije na Filozofskom fakultetu bolonjskog universiteta) ispituje život i političku delatnost sirakuškog tiranina Dionisija Mladjeg (rođen oko 396. g. pre n.e., umro u vreme vlade Aleksandra Velikog). Delo je raščlanjeno u nekoliko krupnih celina: *Dionisije II u antičkoj tradiciji*, *Prve godine Dionisijeve vlade*, *Platon u Sirakuzi*, *Dionisijeva tiranida od 366. do 356* (analiza brojnih događaja te deкаде podeljena je između dva poglavlja), *Dionisije II u Velikoj Grčkoj*, *Dionisije II od Lokra do Korinta. Zaključci*. Složenost predmeta zahtevala je od pisca različita znanja, prvenstveno o bogatoj historiografskoj i filozofskoj književnosti koja daje glavninu izvoru za Dionisijevo doba, o socio-političkoj istoriji zapadnog Helenstva, i o zakonodavnoj misli i reformatorskoj aktivnosti Platonove Akademije (najvažniji deo knjige se bavi Platonovim posetama Sirakuzi iz 366. i 361/0. godine). Pri razmatranju ovih tema – koje su pokrenule mnoge kontroverzije – F. Muccioli pokazuje ne samo lepu upućenost u materiju nego i metodsku zrelost. Piše zanimljivo, s učenošću, taktom, i samostalnošću suda. Iako je sklon opreznim zaključcima, ne izbegava ni da se jasno opredeli prema ranije iznetim mišljenjima niti da predloži nova rešenja. Ima, na kraju, jedna opštija primeđba koju bismo stavili njegovom istorijskom tumačenju Platonovih veza sa sirakuškim dvorom. Te su veze dublje zavisile od Platonovog angažmana u praktičnoj politici antiko-centričke i panhelenske orijentacije nego što je F. Muccioli sklon da pretpostavi u svome vrednom delu.

Slobodan Dušanić

Filozofski fakultet, Beograd

CLAUDE BRIXHE et alii, *La Koiné grecque antique*. Tome I: „Une langue introuvable?“, tome II: „La concurrence“, *Études anciennes* 10 & 14, Presses universitaires de Nancy, 1993 (I), A. D. R. A. – Nancy, 1996 (II), pp. 143, 8° (I), 212, 8° (II).

Кон крајот на 1992 година, во организација на научно-истражувачката екипа „Географската и социо-лингвистичката разновидност на старогрчкиот јазик“, беше организирана тркалезна маса, на која се пристапи кон детално проучување на сложениот и повеќезначен јазичен материјал во рамките на заедничкото хеленско наречје – κοινή διάλεκτος. Не многу подоцна, Универзитетот во Нанси, Франција, започна со објавувањето на научните трудови претставени на оваа тркалезна маса, како и на онаа која, со истата намера и цел, уследи по две години. Резултат на овие истражувачки напори се двата тома со наслов „La Koiné grecque antique“, приредени од реномираниот класичен филолог Клод Брикс, издание кое несомнено претставува бележит и крупен придонес кон иследувањата кои му припаѓаат на современото хеленско јазикознание.

Овој зборник донесува трудови во кои се обработува проблемот на појавата, развојот и нормирањето на т.н. коиvη διάλεκτος, но не се ограничува само на одредувањето или решавањето на јазичните проблеми; всушност, преку статиите поместени во зборникот, исход од најсовремените одгласи во научните иследувања на хеленското јазично многуобличје, читателот добива појасна слика и за општествените, етничките и политичките придвижувања во еден поширок временски период.

Првиот том на зборникот, кој зафаќа 143 страници, има поднаслов „Une langue introuvable?“. Оваа метафорично искажана синтагма е одраз на проблемите на истражувачите кои собрале храброст да се зафатат со закономерностите на коиvη διάλεκτος: повеќеобличјето на ова наречје, секако, предизвикува силен интерес, но огромниот обем на литературниот и епиграфскиот материјал, како и временскиот обем кој треба да се покрие, обесхрабруваат. Всушност, како што вели и самиот приредувач, единствено заедничкиот, здружен пристап дозволува обид да се одбегнат стегите на вообичаената употреба на терминот коиvη.

Првиот том содржи седум сосем различни, но сепак целесобразно подредени статии. К. Брикс и Р. Одо („A chacun sa koiné“) се обидуваат да расчистат неколку суштински прашања, кои барем досега не биле поставени ниту експлицитно, ниту пак во полн обем. А. Лопез Ејре („De l' attique à la koiné“) го разгледува заедничкото наречје тргнувајќи од неговото извориште, Атина. К. Брикс („Le grec en Carie et Lycie au IV siècle“) и М. Јансе („La position des pronoms personnels...“) ја иследуваат периферијата на хеленскиот јазичен свет. К. Консани, пак, со статијата „La koiné et les dialectes grecs ... des premiers siècles de notre ère“ дава политички и етнолошки пресек на Хелените од почетокот на првото илјадалетие. Најпосле, П. Гуковски („Quelques anthroponymes romains chez Aprien“) и Ф. Бривил („Grec des Romains ou latin des Grecs?“) го иследуваат грчкиот јазик во време на принкипатот и, невообичаено, како појдовна точка го земаат Рим.

Значи, основните прашања зафатени во првиот том од зборникот се: (1) основните поставки и значенската определба на коиvη; (2) времето, местото и начинот на нејзиното првично пројавување; (3) релативната брзина со која коиvη навлегува дури и до периферијата на хеленското говорно подрачје; (4) положбата и распределбата на субстандардите на коиvη кон почетокот од новата ера и, конечно (5) положбата и употребата на коиvη во рамките на римскиот принкипат.

Појдовната точка при одредувањето на коиvη како функционален говорен израз (за што ни говорат, Брикс, Одо, Ејре и Консани) нужно мора да биде определметена врз мненијата на античките граматичари. Во најопшти рамки, терминот коиvη е мошне често употребуван како определба за грчкиот јазик во целост, или пак за специфичниот јазичен израз на еден автор, говорен и, особено, пишуван во круговите на пообразувани говорители, но и употребуван во наставата и иследуван од граматичарите како нешто сосема поинакво од „народниот“ говорен јазик, за кого не се пројавувал речиси никаков интерес. Уште еден елемент кој треба да се земе предвид е јазичниот усет на античките говорители и граматичари, за кого можеме да судиме од оставените сведоштва. Во антиката, прашањето за идентитетот на коиvη е логичен исход на свеста дека меѓу едно и друго наречје постојат одредени разлики. Во еден определен историски миг, Хелените (или, во најмала рака, некои од нив) го развиваат чувството дека говорат и пишуваат на грчки јазик; единствениот

проблем е што таков јазичен облик, заеднички за сите жители на древна Хелада, всушност, не постоел никаде. Определбата κοινή (или κοινὴ) се употребува за означување на еден јазичен облик заеднички за поголем број автори или поширок географски простор: така, можеме да разликуваме дорска κοινὴ, северозападна κοινὴ, Херодот говори за јонска κοινή, своевидна κοινή е и јазикот на атичката трагедија, и т.н.

Сепак, сосем е јасно дека терминот κοινή, без дополнителна определба, не се однесува на ниту еден од овие јазични облици, туку на еден облик на атичкото наречје кој, следејќи ги патиштата на три последователни освојувачки походи, за четири века станува облик прифатен не само од сите Хелени, туку и од многу народи со поинаква етничка заднина, населени во Медитеранскиот басен, но и во внатрешноста на Азија. Ова, секако, наведува на помисла дека општата прифатеност и раширеност на еден јазик мошне рано ја наложува потребата од воспоставување на јазична норма. Па сепак, во име на пронаоѓањето и истражувањето на одредниците на јазичниот израз кој не интересира, не смее да се заборави една основна закономерност: јазик кој припаѓа на географски мошне раширена и етнички крајно разнообразна култура, нужно мора да пројави голем број нивоа на јазичен израз во пишуваниот и говорниот јазик. Така, и нормираното и осовременето атичко наречје, во мигот кога го започнува развојниот процес од кого најпосле ќе се изроди κοινή, е обременето од истите сериозни противречности кои, впрочем, биле обележје на животниот стандард и општественото устројство во еден мегалополис; значи, сосема е очекувано, по еден замислен паралелизам, во јазикот да се јават повеќе изразни нивоа и на фонолошки, и на значенски, и на синтактички план.

Неоспорно е дека меѓу пишаниот, стандардизиран јазичен израз и најниското ниво на говорниот јазик постои содејство и постојано преплетување. Училиштето го презира дијалектниот израз како ограничен, изолиран и невообичаен и се определува за оној што е поблизок до останатите хеленски говорители и има поширок инструментариум на изразни средства и поими, зашто на него се твори, се склучуваат политички спогодби, се издаваат градски декрети. Вака предизвиканата противречност меѓу семејната (домашна) и современата, училишна јазична традиција доведува до појавување на своевидна диглосија кај населението. Семејната традиција сè уште му е вродена на говорителот, но, нормираниот јазичен израз врши извонредно силен притисок врз него, па оттаму и врз семејната традиција на идните поколенија. Оттука следува дека, најдоцна кон крајот на IV век ст. е., едно множество говорители (чиј број постојано растел) поседувало двоен јазичен израз: присуштиот на нивниот дијалект (со пасивна тенденција) и на κοινή (со активна тенденција), со што се објаснува и разнообразието во рамките на κοινή.

Единствениот јазичен израз кој навистина ја заслужува ознаката κοινή е најпрвин пишаниот, а потоа и говорниот јазик кој произлегол од атичкото наречје, делумно (под влијание на културните достигнувања на Јонија) јонизирано и лишено од карактеристичните ἰωνισμοί. Видоизменетиот атички се шири, неговиот внатрешен динамизам пројавува нужно разнообразие, со текот на времето се раслојува под влијание на географскиот простор, како и на социјалната и етничката заднина на говорителите. Всушност, како и кај сите наречја или јазичи кои опфатиле поширок простор и кои ги надраснале своите првични граници за да се видоизменат во заеднички говорен израз на големи човечки групации,

нивото на еднообразие и нормираност во случајот на κοινή треба да се бара и иследува на апстрактно ниво.

На највисокото јазично ниво на атичкиот, нивото на литературното творештво и говорот на имотните слоеви, јонски позајмици има многу. Многу облици кои, најпрвин, станале дел од јазичниот израз на повисоките кругови (и кои, значи, по потекло биле јонизми), најпрвин навлегле во атичкиот, а подоцна, преку него, и во κοινή: таков е случајот со глаголот ὀδοιπορεῖω (атички βαδίζω), сложенките од видот κατὰ- + придавка, значенското поклопување на ὅδε и οὗτος, и т.н. Од друга страна, на атичките епиграфски споменици од V век ст. е. бележиме јасни и очебијни траги од своевидна „борба“ на модерниот, говорен атички израз против оној од востановените официјални формули, веќе чувствуван како застарен и, во некоја смисла, тесноград: на пример, вообичаеното ξὺν τῇ βουλῇ отстапува пред поновото μετὰ τῆς βουλῆς. Сето ова, всушност, се должи на еднаш веќе споменатата тенденција – да се отфрлат специфичните јазични облици кои му се присушти само на матичниот дијалект, па оттаму и далеку од посакуваниот атичко – јонски стандарден израз.

Сите овие факти јасно говорат дека κοινή не е продукт на атичкиот во тесна смисла на зборот; но, од друга страна, грешат и оние кои сметаат дека κοινή е резултат на еднаквомерно мешање на повеќе разновидни дијалекти, па оттаму ја поистоветуваат со еден вид антички *pidgin*. Κοινή произлегува од еден повисок облик на атичкиот, кој претрпел силни влијанија од јонскиот; тој, пак, не само што имал голем углед како јазик на културата и уметноста, туку бил и мајчин јазик на поголемиот дел од Атинските поданици и сојузници. Всушност, κοινή ја добива својата основа во истиот миг кога Атина станува неофицијална престолнина на хеленскиот свет, но и, уште поважно, „училиште на Грција“.

Ова, значи, се случувало во извориштето; но, иследувањето на механизмот на κοινή не би било целосно, ако не се одбележи и степенот на нејзиното продирање во периферијата на хеленското јазично подрачје, на што се осврнуваат Брикс, Консани и Јансе. Од тој аспект, мошне е интересно согледувањето на јазичната состојба во Карија и Ликија во IV век ст. е: тука грчкиот еднакво се шири на сметка на домородни јазици, но јазичните процеси се одвиваат во сосем поинакви услови, па и крајниот резултат пројавува различни особености. Посведочените зборовни облици во Карија можат да се поделат на (1) типично јонски (ἐκκλησίη), (2) специфично атички (ἡμέρα), (3) облици кои не потекнуваат од јонскиот или атичкиот (παίδοτρίβας), (4) облици заеднички за атичкиот и други не-јонски дијалекти (ἐκκλησία) и, најпосле, облици кои очигледно ѝ припаѓаат на κοινή. Оттука јасно се гледа дека, по акултурацијата на крајбрежјето, во Карија продира грчки јазик со првичен јонски колорит, но веќе допрен од κοινή на фонолошки, морфолошки и лексички план. Состојбата во Ликија е нешто поинаква: тука грчкиот јазик го донеле говорители од разнообразно потекло, и тоа релативно доцна, во време кога атичкиот веќе станал општоприфатено средство за комуникација. Влијанието на јонскиот е слабо: од нагласените јонски обележја, само две нема да најдат свое продолжение во κοινή. Атичкиот е присутен насекаде: но, тука станува збор за оној атички кој, премавнувајќи ги своите првични меѓи, не останал лишен од туѓи елементи, а на лице место се здобил и со извесен источен колорит. Доаѓањето на Александар, кој донесува говорен израз безмалку идентичен на веќе постоечкиот, само

ја потврдува и обезбедува превласта на κοινή, што го означува почетокот на изумирањето не само на инцидентните јонски јазични црти, туку и на домородните говори.

Овие примери можат да упатат на интересни поставки за понатамошниот исход на контактите со не-грчки супстрат, па и на поставање нови закономерности со помош на кои ќе се објасни постепената фрагментација на заедничкото наречје. Всушност, она што Брикс го иследува на периферијата во IV/III век ст. е., Консани го надополнува со наоди кои датираат од првите векови од новата ера. Примената на овие поставки врз конкретна документација јасно ќе укаже на одреден степен на дијатопичко различие во рамките на κοινή, независно дали станува збор за стари дијалектофони подрачја, или, пак, области каде κοινή продира во области населени со не-грчки говорители. Така, трагањето по специфични фонолошки обележја во египетската κοινή од времето на Птолемаидите јасно укажува на одредени феномени во рамките на консонантизмот и вокализмот кои немаат точен еквивалент на друго место, а несомнено се должат на постоењето на предгрчки јазичен субстрат.

Наодите од Египет и Мала Азија убаво ја поткрепуваат поставката дека, дури и во рамките на самата κοινή, постои просторно и смисловно различие, главно како производ на контактите со говорители чиј јазичен израз, и фонолошки, и морфолошки, е сосема поинаков од грчкиот. Ова, пак, несомнено ќе го даде својот придонес кон подоцнежната повторна фрагментација, и, најпосле, кон појавата на современите грчки дијалекти.

Сè уште на иста линија на истражување, но во друг простор и друго време, Гуковски и Бривил размислуваат за заемните влијанија меѓу грчкиот и латинскиот јазик. Расправата околу постоењето на билингвизам во Рим, се чини, е сосем излишна. Многу е поинтересна согледбата на патиштата по кои овој билингвизам се пробива и остава печат врз јазичниот израз на Римјаните во одредени ситуациони рамки. Грчкиот и латинскиот можат да се владеат сосем добро, но никогаш да не се употребуваат едновременно; сепак, во рамките на некои литературни видови, ваквата употреба е честа, па дури и пожелна. Познати се Авсониевите кованици *gelidotropeoí*, *polycantica*, *ianou calendais*, сè со цел на гледачот да му се понуди еден несекојдневен пример за сермо билингвис. Но, и Кикерон знае да исплете реченица од типот на *audes dicere μη πολιτεύεσθαι*, или *me ad συντάξεις* деди. Римјаните, значи, добро говореле грчки; и повеќе од тоа, се чини оти поседувале усет за елегантен грчки израз, и тоа главно на κοινή. Но, во овие латински јазични акробации може да се насети нешто многу посериозно: апсога сведочи за скратувањето на претпоследниот слог во *ἑκυῖρα*, царина ја открива монофтонгизацијата во *καρύνη*; на морфолошки план, *elephantus* и *panthera* (гр. *ἐλέφας*, *πάνθηρ*) сведочат за постепеното распаѓање на традиционалните видови на именската промена.

Тука завршува кругот на иследувања поместени во првиот том од зборникот трудови посветен на хеленската κοινή διάλεκτος. Овој том е збогатен и со извонредно опсежен и егзактен индекс на поимите наведени во трудовите, со што особено се олеснува научната работа и служењето со зборникот.

Во *вториот том на овој зборник*, на 212 страници, се поместени трудовите од втората тркалезна маса, одржана на иста тема кон крајот

на 1994 година. Со поднаслов „Конкуренцијата“, тој, секако, ја продолжува потрагата по изворите на *κοινή*, и тоа особено со статијата на А. Лопез Ејре; но, основната наmisла и цел овој пат се – да се иследат говорните облици на грчкиот кои постојат паралелно со *κοινή* сè до крајот на антиката. Согледбата *per species* открива дека содржината на овој зборник би можела да се подели на две покрупни целини: од една страна, обработки на епиграфски материјал, а од друга – проучувања на литературните извори.

Од епиграфските иследувања, К. Брикс („Les IIe et Ier siècles dans l'histoire linguistique de la Laconie...“) ги следи трагите на своевидна *κοινή* во Лаконија од II век ст. е.; К. Консани, пак, („Koinai et koiné dans ... l'Italie méridionale“) ја проучува виталноста на дорскиот јазичен израз во Magna Graecia и на Сицилија, како и месната дорска обоеност на јонско-атичката *κοινή*. М. Бил („Une koina est-égéenne“) ги испитува аргументите кои би укажувале на постоење дорска *κοινή* на Родос, во Книд, Переја и на Крит. Г. Вотеро, пак, (Koinès et koinas en Béotie à l' époque dialectale“) го истражува обемниот епиграфски корпус на Бојотија и укажува на силните белези на епската *κοινή*, Пиндаровата *κοινή*, дорската лирска и северозападната *κοινή* и, најпосле, на јонско – атичката *κοινή*.

На литературен план, А. Касио („La prose ionienne postclassique...“) и П. Гуковски („Eusèbe, historien des Césars“) нагласуваат дека појавата на атичката проза кон средината на V век не значи и замирање на јонската. Првиот инсистира на важноста на јонскиот во научните придобивки на Хеленизмот, како и во културните одлики на Мала Азија. Вториот, пак, настапува со превод и историски и јазичен коментар на единствениот сочуван фрагмент од Евсебиј, доцниот подражавател на Херодот.

Според Г. Вотеро, при истражувањето на паралелните јазични облици кои се совпаѓаат со периодот на настанокот и ширењето на *κοινή* дијалектос, најсоодветна појдовна точка би било иследувањето на јазичната состојба во Бојотија: бојотското наречје во класичниот период се одликува со извонредна виталност и автономност на облиците. Јазичната состојба во Бојотија е мошне сложена, но не и суштествено поинаква од состојбата во другите грчки области. Почнувајќи од VII па сè до II век ст. е., месното наречје, секако, е најдобро посведочено, но, за сето тоа време, нему му се противставаат најразлични *κοιναί*/, најчесто сврзани со точно определени културни контексти. Туѓите влијанија стануваат особено забележливи во раздобјето на доцниот Хеленизам; тие се јавуваат особено во техничките, но и во правните текстови, што се должи и на новонастанатите политички и културни собитија во тогашниот хеленски свет. Во периодот на римската превласт, исчезнувањето на бојотскиот станува повеќе од очигледно; нормите на *κοινή* се воведуваат најпрвин во ортографијата, а потоа (ако воопшто може да се суди од епиграфските споменици) и во говорниот јазичен израз. Навистина, некои карактеристични траги од ономастиката и морфологијата ќе преживеат, но општата анализа води кон неизбежен заклучок: бојотскиот отстапува пред *κοινή*, а она што останува од него нема повисок статус од еден *vernaculaire banal*.

Следно крупно прашање е односот на јонско – атичката *κοινή* и дијалектите од дорската културна сфера. Имено, и традиционалниот пристап кон дијалектолошките иследувања постојано ги истакнува корените (не само фонетски, туку и политички и социолошки) против-

поставености на дорскиот и јонско – атичкиот, а во рамките на зборников, Бил, Консани и Брикс го ограничуваат референтниот систем на набљудување во помали јазични заедници: Родос, Сицилија и Лаконија.

Имајќи ја предвид ролјата на Родос во политичките собитија во хеленистичкиот период, сосем се логични обидите да се пронајдат и јазични последици од политичките и културните влијанија на островот врз неговите блиски соседи. Но, јазичните одлики посведочени на епиграфските споменици тешко би можеле да се припишат на некој специфичен доцнежн облик од месниот дијалект: поголемиот дел од нив се стандардни одлики присушти на сите дорски наречја. Обидот да се иследат влијанијата на родоскиот врз соседните наречја, се чини, уште од самиот почеток е осуден на неуспех, зашто не можеме да говориме за особености на родоскиот во вистинска смисла на зборот; од друга страна, во средина каде месното наречје е лишено од силни и автономни особености, несомнено е дека коинџ многу побрзо ќе го најде својот пат до јазичниот усет на говорителот. Оттаму, сосем е тешко во месните наречја (на пример, на Итан и Хиерапитна) да се бараат облици кои би посочувале на јазично единство со Родос, а уште помалку за пошироко распространет систем облици кои би можеле да ги именуваме како источноегејска коинџ.

Интересни се и согледбите за јазичната состојба во Италија, каде, од III век ст. е., римското напредување кон југ прави грчкиот и другите домородни јазици да се најдат под притисок и постојани, главно победоносни, влијанија од јазикот на Римјаните. Но, иследувањата на италскиот грчки од хеленистичкиот период не се толку едноставни – треба постојано да се имаат на ум варијациите кои нужно морале да се појават низ заемните врски со латинскиот и другите домородни јазици, особено на простори во кои населението било во поголема или помала мера двојазично.

Прогресивното ширење на коинџ за сметка на италските дијалекти се одвива бавно и не оди до крај, на што ни укажуваат епиграфските споменици од првите векови н. е.: низ натписите на коинџ, сè до крајот на класичното раздобје, провејува и умерен дорски колорит. Сепак, тука веројатно се работи за еден особен облик на коинџ која ги запазува добро усталените, пред сè технички дорски одредници; таа ќе стане посредник преку кого многу дорски облици (како *πρόθυρος* кај Кикерон) ќе навлезат во латинската културна сфера. Од друга страна, токму постоењето на ваквата коинџ со дорска фонетска обоеност предизвикува особен интерес, зашто сè уште е отворена можноста во неа да го поставиме родоначалникот на современите италски новогрчки дијалекти, особено калабрискиот *grico*.

Значи, доризмот во Италија и на Сицилија во одредена мера успева да го одбегне целосното претопување. Но, ако предмет на нашиот интерес е дорскиот, јасно е дека освртот врз јазичната состојба во Лаконија е нужен и, дури, неизбежен. Без оглед на етничката, географската или општествената заднина на говорителите, јасно е дека во сите подзаедници на лаконскиот општествен систем се говорело лаконски. Географското енклавирање *a priori* е предуслов за конзервативизам, но и за смисол за иновација: социјалната поделеност, пак, може само да ги засили раслојувањата во една јазична заедница, што укажува на предодреденоста на јазичниот систем кон иновација. За жал, епиграфската документација не дозволува синхроничен увид во пројавувањата на развојните

тенденции во рамките на само еден јазичен микросистем. Од она што може да се согледа, во Лаконија во времето на Хеленизмот опстојува за јазичен систем со мошне сложена, наместа несредена структура, слабо одбележан на дијалектен план: ексклузивните лаконизми се сосем малубројни, исто и северозападните јазични одлики. Постојат неколку специфично дорски обележја (*a*-вокализам, инфинитивски завршок *-μεν*), па јазичниот облик во Лаконија и може да се нарече своевидна *κοινή*; сепак, тоа не ќе го затскрие фактот дека општиот систем одлики сведочи за бавното губење на дијалектниот идентитет дури и во најтврдокорниот бастион на „доризмот“.

Резултатите од епиграфските иследувања укажуваат дека не постои дијалектна јазична целина во која *κοινή* не оставила видливи траги. Но, Касио и Гуковски одбираат да се оддалечат од епиграфскиот домен и да работат на литературни текстови; оправданоста на ваквата намера е уште поголема ако се земе предвид дека предмет на нивното иследување е јонскиот, кој, како што беше одбележано погоре, имал не мала улога во образувањето на *κοινή* *διάλεκτος*.

Спротивно на широко распространетите предрасуди, јонскиот во ова раздобје не е само честољубив и суеверен стил на изразување во медицинските расправи; всушност, тој има широка употреба, од многу автори и за најразлични предмети на пишување. Бројот на текстовите (особено хипократските, алхемиските и техничките) е значителен; и на полето на историографијата, по Ктесија, се јавуваат повеќе месни историографски трудови чиј модел не е исклучиво Херодот. Но, со текот на годините, додека ширењето на *κοινή* добива полн замав, а јонскиот говорен израз исчезнува, јонската проза го губи допиорот со говорниот јазик на совремието и претежно се поведува по примерите на хомерското и Херодотовото зборобразување: отпрвин спорадично, но од V век ст. е. сосем видливо, во јонската проза провејува јазичниот израз од Хомеровите епови. И покрај сета желба за различие и особеност, прозната лексика не делува многу архаично: секако, застапени се зборови и изрази директно преземени од веќе архаичниот јазик на Херодот, но малубројни се и изразите од месниот говор. Овие, пак, не секогаш коинцидираат со обличите на *κοινή*: нивното потекло од *κοινή* е јасно и препознатливо, но тука, добиваат фонетска боја и структура специфична за класичниот јонски (*σπονδοποιόωνται*). Оттаму е јасно дека, кога станува збор за доцнежното јонско литературно творештво, дијалектниот израз е во неповратно опаѓање, влијанијата на *κοινή* се сеприсутни, а неочекуваните јазични одлики главно се должат на желбата на самиот автор да се изрази невообичаено, живописно, во духот на минатите времиња и по углед на најголемите достигнувања на своите претходници.

Со овие погледи завршува вториот том од зборникот трудови посветен на хеленската *κοινή*. Изданието е збогатено со опсежен тематски индекс, кој е од неоспорна важност при пронаоѓањето на изобиетиот примери со кои убаво се поткрепуваат гледиштата на авторите на трудовите од овој зборник.

Сè на сè, општата согледба на ова издание, приредено од професорот Клод Брикс, секако упатува на позитивен суд. Основно обележје на статиите поместени во зборникот е јасноста, методолошката подреденост и обилното поткрепување на ставовите со примери од епиграфските наоди и извадоци од делата на старите граматичари, писатели и

мислители. Статиите, во кои е јасно изразен критичкиот однос кон изворите и досегашните филолошки истражувања, се подредени допадливо и во функција на извлекување општи заклучоци; тоа, пак, кога се работи за зборник во кој се поместени толку разнообразни трудови, воопшто не е лесно.

Изданието, секако, ќе го најде своето место како неодминлива литература за сите филолози, кои не мора нужно да се занимаваат исклучиво со хеленска дијалектологија. Тоа ги донесува најновите сознанија во областа на која се однесува; но, се чини, најголемата вредност на зборникот е што ненаметливо посочува и трасира нови правци во решавањето на многу јазични проблеми, кои никогаш досега не биле јасно одбележани, ниту пак поставени.